

Вр № 3
від 21.03.2016

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Александрової Богдани Вадимівни
«Торгово-промислові палати в Україні як інституції
стимулювання розвитку підприємництва» за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертації

Дисертація Александрової Б. В., що присвячена питанням ефективності торгово-промислових палат в Україні як інституцій стимулювання розвитку підприємництва, безперечно, є актуальною. У сучасних умовах усе більш нагальним стає питання щодо двостороннього діалогу між підприємцями та органами влади, покращення інвестиційного потенціалу та умов ведення бізнесу в Україні, підвищення стандартів якості вітчизняної продукції та виходу українських компаній на нові ринки. У всіх цих питаннях вітчизняні торгово-промислові палати є безумовними експертами з багаторічним досвідом роботи.

З іншого боку, стрімка зміна політики України, адміністративних процедур, а також інших важливих для підприємництва аспектів вимагає від ТПП гнучкості та пристосування до нових потреб суб'єктів підприємництва. Саме тому в 2013 році торгово-промислові палати розпочали процес реформування, що включає в себе аналіз діяльності цих інституцій, надання нових послуг та розвиток нових напрямів роботи. Усі зазначені аспекти відображені в дисертаційній роботі, підтверджують актуальність теми, її наукове та практичне значення.

Зв'язок дисертації з науковою тематикою

Дисертація є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри міжнародної економіки та економічної теорії Приватного вищого навчального закладу «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля» за темою: «Економіка України у нових геостратегічних реаліях:

індивід, держава, суспільство» (державний реєстраційний номер 0115U000063), у рамках якої дисертантом розглядається питання ролі торгово-промислових палат як добровільних об'єднань підприємців у співпраці з органами державної влади, а також у процесі прийняття рішень та формування ефективного урядування.

Ступінь новизни наукових результатів, одержаних особисто автором

Наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться у дисертації Александрової Б. В., обґрунтовані повною мірою. Дисертація свідчить про проведений глибокий аналіз наукових робіт вітчизняних та зарубіжних учених у сфері розвитку підприємництва та роботи торгово-промислових палат. Список використаної літератури складається з 189 найменувань. Аналіз та узагальнення наукової літератури дозволили компетентно та комплексно підійти до вирішення поставлених завдань.

У результаті проведеного дисертаційного дослідження Александровою Б. В. отримано низку результатів, що становлять наукову новизну.

Автором удосконалено обґрунтування участі торгово-промислових палат у процесі стимулювання розвитку підприємництва, що підтверджено докладним аналізом сутності, видів та форм стимулювання шляхом дослідження поняття «стимулювання». На основі проведеного аналізу дисертантом запропоновано визначення поняття «стимулювання розвитку підприємництва» як прямого або опосередкованого впливу на суб'єкти господарювання та середовище їх діяльності, що призводить до позитивних тенденцій у підприємстві (кількісних або якісних) та реалізується через фінансово-економічні, організаційно-правові і соціально-психологічні стимули. Запропоноване трактування включає в себе як сутність діяльності прямих чинників розвитку підприємства (наприклад, податки, адміністративні процедури, фінансування та ін.), так і

діяльність таких добровільних підприємницьких організацій, як торгово-промислові палати та інші об'єднання підприємців (С. 41–44).

На основі аналізу світового досвіду діяльності торгових палат, а також основних напрямів їх роботи в Україні автором запропоновано класифікацію функцій торгово-промислових палат за сферами їх впливу (С. 39–40). Дисертантом також проведено аналіз факторів розвитку підприємництва та напрямів державної політики України, виявлено прямий зв'язок напрямів роботи ТПП в Україні із зазначеними аспектами (С. 59–65). Особливий інтерес становить наведена автором відповідність сучасних послуг ТПП напрямам діяльності цих інституцій, а також їхнім основним функціям (С. 67, 96–97).

Автор здійснює ґрунтовний аналіз результатів діяльності торгово-промислових палат в Україні та порівнює отримані результати із відповідними показниками національного рівня. Суттєва різниця в деяких показниках зумовлює формулювання висновків щодо невідповідності послуг ТПП потребам підприємців та гіпотези стосовно різниці загального показника ефективності торгово-промислових палат (як організацій) та показника ефективності цих інституцій у стимулюванні розвитку підприємництва (С. 100). Дисертантом запропоновано методику розрахунку показника ефективності ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва, а також проведено відповідні розрахунки (С. 111–113). На базі отриманих показників сформовано чотири сценарії розвитку ТПП в Україні, два з яких базуються на результатах розрахунків математичної моделі (С. 157–164).

Результати, отримані в процесі дослідження, відображені в 17 наукових працях, з яких – 8 статей у наукових фахових виданнях (з них 6 одноосібно), зокрема 3 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз (1 праця в іноземному науковому виданні та 2 у фахових виданнях України); 9 публікацій в інших виданнях, таких як матеріали доповідей на конференціях.

Теоретична та практична цінність результатів дослідження

Теоретичні положення, які містяться в кандидатській дисертації Александрової Б. В., є суттєвим внеском в систему знань щодо шляхів стимулювання розвитку підприємництва, а також діяльності торгово-промислових палат в Україні. Висновки та пропозиції, отримані в процесі дисертаційного дослідження, можуть бути основою для подальших досліджень та вивчення проблем розвитку підприємництва в національній економіці, а також для уточнення наукових підходів щодо діяльності ТПП у цьому полі.

Практична цінність роботи полягає в обґрунтуванні ролі торгово-промислових палат у стимулюванні розвитку підприємництва та аналізі ефективності цих інституцій на сучасному етапі. Результати дисертаційного дослідження було впроваджено у діяльності Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської торгово-промислових палат, а також у Торгово-промисловій палаті України.

Оцінка змісту та оформлення дисертації

Дисертація є повною та завершеною науковою працею. Назва дисертації повністю відповідає її змісту. Структура та оформлення роботи відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Статистичною основою дисертаційної роботи є матеріали Державного комітету статистики України, Державної регуляторної служби, Державної фіскальної служби, Головного управління статистики Вінницької, Дніпропетровської та Закарпатської областей, статистичні матеріали Європейської Комісії, звіти ТПП України та регіональних ТПП і результати власних досліджень.

Дисертація Александрової Б. В. складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаної літератури, що налічує 189 джерел. Основний текст дисертації викладено на 188 сторінках.

Наукова робота дисертанта здійснювалася згідно з поставленою метою, яка полягала в розвитку теоретичних і науково-методичних положень, а також практичних рекомендацій щодо посилення ролі торгово-промислових палат в Україні як інституцій стимулювання розвитку підприємництва. Необхідно зазначити наукову та практичну цінність запропонованої методики розрахунку показників ефективності ТПП, яка має своїм фокусом вплив діяльності цих інституцій на розвиток суб'єктів господарювання. На нашу думку, проведене автором дослідження обґрунтовує необхідність розширення низки вимірюваних показників діяльності, які відстежуються торгово-промисловими палатами.

Практичний інтерес представляють пропозиції автора стосовно можливих сценаріїв розвитку торгово-промислових палат за різними організаційними моделями. Доцільним та цікавим є проведений здобувачем аналіз позитивного та негативного впливу кожного із сценаріїв для вітчизняного підприємництва, що надало змогу виокремити найбільш оптимістичні з них. Слід відзначити наведене у роботі обґрунтування необхідності налагодження у роботі ТПП аналітичних функцій.

Аналіз дисертаційної роботи та автореферату дає підстави зробити висновок, що за змістом, рівнем теоретичної і практичної наукової розробки досліджуваної проблеми, а також за оформленням дисертаційна робота повністю відповідає нормативним вимогам.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації та їх достовірності

Переважну більшість узагальнень та висновків, зроблених у результаті проведеного дослідження, можна вважати достатньо обґрунтованими. У першу чергу це стосується елементів наукової новизни. Належний рівень обґрунтування отриманих результатів забезпечується відповідними якостями роботи. Дисертант вибудував чітку логічну

структуру роботи. У процесі дослідження автор послідовно дотримується реалізації поставленої мети і завдань.

Основні результати і висновки дисертаційної роботи мають достовірний характер. Вони розроблені на основі теоретичних здобутків світової економічної думки, з широким використанням об'єктивної інформації та сучасних наукових джерел. Наукові положення дисертації підкріплені значним обсягом фактичних даних. Матеріали дослідження ілюстровані 32 таблицями, 39 рисунками. У роботі вміщено 18 додатків. Це підтверджує обґрунтованість та достовірність отриманих у результаті роботи над дисертацією висновків та рекомендацій.

Зауваження щодо змісту дисертації

Отримані в дисертації висновки вважаю обґрунтованими та прийнятними до застосування торгово-промисловими палатами в їх діяльності на регіональному та національному рівнях, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, а також всіма іншими профільними відомствами з питань розвитку підприємництва України.

Дисертаційна робота Александрової Б. В. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук містить деякі дискусійні положення, недостатнє опрацювання яких дозволяє зробити такі зауваження:

1. Розглядаючи зв'язок напрямів діяльності торгово-промислових палат із напрямками державної політики стимулювання розвитку підприємництва, автор наводить зв'язок та перспективи діяльності ТПП у системі принципів європейської політики розвитку МСП (Small Business Act), а також основні законодавчі акти, які формують поле діяльності суб'єктів господарювання в Україні, та огляд світового досвіду реформування державної політики розвитку підприємництва. У подальшому в дисертаційній роботі ці аспекти не використовуються. Крім цього, в ієрархії одним з рівнів є «Напрями державної політики України / діяльності ТПП», які становлять напрями політики, задекларовані актом,

що втратив чинність. На нашу думку, доцільно було б замінити у ієрархії модулі цього рівня на чинні принципи політики, задекларовані у SBA.

2. Частина параграфу 1.3 (С. 47–49), що містить огляд історії становлення та розвитку торгово-промислових палат у світі та в Україні, а також параграф 2.3 (С. 100–109), який присвячений наявним методикам оцінки ефективності неприбуткових організацій, мають переважно описовий характер, особливості, що в них виділені, губляться у викладенні результатів дослідження. Бажано було б цей матеріал структурувати, виявлені закономірності звести у таблицю або представити у вигляді схеми.

3. Проводячи дослідження результатів діяльності торгово-промислових палат в Україні (параграф 2.2), автор неодноразово підкреслює недостатню кількість наявних та відстежуваних інституціями звітних даних, але не виносить пропозиції щодо номенклатури показників, які мають вимірюватися та включатися до звітів з метою забезпечення необхідної інформації для повноцінного аналізу діяльності та розрахунку ефективності торгово-промислових палат у розвитку підприємництва.

4. Дисертантом у роботі в ході розрахунку ієрархічної моделі на національному та регіональному рівнях (параграфи 3.1 та 3.2) наводиться значна кількість діаграм проміжних результатів. У той же час дані діаграми не мають значного логічного навантаження, а відображена на них динаміка не є описаною в тексті роботи. На нашу думку, така кількість рисунків не є необхідною та дещо ускладнює сприйняття результатів дослідження. Можливо, доцільно було б проаналізувати наявні у роботі графіки або винести їх у додатки.

5. Здійснюючи аналіз можливих сценаріїв подальшого розвитку торгово-промислових палат в Україні, автор доходить висновку, що найбільш ефективним розвиток ТПП як інституцій стимулювання розвитку підприємництва було б реалізовано за англо-саксонської моделі. Однак дисертант не згадує про необхідність узгодження таких змін на

